

บทที่ 3

บริบทของชุมชนกับจารีตประเพณีกฎหมายของกลุ่มชาติพันธุ์

การวิจัยเรื่อง “จารีตประเพณีกฎหมายของกลุ่มชาติพันธุ์กับการเปลี่ยนแปลงของสังคมเพื่อพัฒนาวิถีการดำรงชีวิตอย่างยั่งยืน” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาจารีตประเพณีที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายของกลุ่มชาติพันธุ์ว่า เมื่อสังคมเปลี่ยนแปลงไปจารีตประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์จะเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางใด เพื่อศึกษาถึงความเป็นไปได้ในการพัฒนาจารีตประเพณีให้กลายเป็นกฎหมายท้องถิ่น ที่มีสถานะเป็นกฎหมายมีผลใช้บังคับอย่างแท้จริง โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจากกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ และกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง ในตำบลแม่นะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ โดยการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนและบุคคลที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้ใหญ่บ้าน ประชาชนชาวบ้าน ผู้เฒ่าผู้แก่ที่ชาวบ้านเคารพนับถือและเป็นแกนนำในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน และชาวบ้านในท้องถิ่น

1 บริบทของตำบลแม่นะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

การจะเข้าใจถึงวัฒนธรรม จารีตประเพณีของท้องถิ่นใด จำเป็นต้องเข้าใจในบริบทของชุมชนนั้น ๆ เสียก่อน ผู้วิจัยจึงลงพื้นที่เก็บข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ และกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง ในพื้นที่ตำบลแม่นะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ดังนี้

ประวัติความเป็นมา

เทศบาลตำบลแม่นะ เดิมมีฐานะเป็นสภาตำบลแม่นะ ตามประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่อง การจัดตั้งสภาตำบลตามประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 326 ลงวันที่ 13 ธันวาคม 2515 เมื่อวันที่ 24 สิงหาคม 2516⁴⁶ โดยใช้ชื่อว่า สภาตำบลแม่นะ ต่อมาได้มีการเปลี่ยนแปลงฐานะเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลแม่นะ โดยประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่องจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบล เมื่อวันที่ 30 มกราคม 2539⁴⁷ จนกระทั่ง เมื่อวันที่ 24 สิงหาคม 2555 ได้จัดตั้งเป็นเทศบาลตำบลแม่นะ⁴⁸

ลักษณะที่ตั้ง เขตการปกครองและการบริหาร

ที่ตั้งสำนักงานเทศบาลตำบลแม่นะ ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของที่ว่าการอำเภอเชียงดาว ประมาณ 3 กิโลเมตร ห่างจากตัวเมืองจังหวัดเชียงใหม่ ประมาณ 68 กิโลเมตร โดยทางหลวงแผ่นดิน

⁴⁶ ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 90 ตอนที่ 108, 24 สิงหาคม 2516, ฉบับพิเศษ หน้า 14.

⁴⁷ ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 113 ตอนที่ 9 ง, 30 มกราคม 2539, หน้า 44.

⁴⁸ สำนักพัฒนาระบบรูปแบบและโครงสร้าง กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, สรุปข้อมูลเกี่ยวกับการจัดตั้งและเปลี่ยนแปลงฐานะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ปีงบประมาณ 2555

หมายเลข 107 (ถนนโชตนา) มีพื้นที่ทั้งหมด 257.5 ตารางกิโลเมตร ประมาณ 160,937.5 ไร่ พื้นที่ส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นป่าไม้และภูเขา ประกอบด้วย 13 หมู่บ้าน ได้แก่

- หมู่ที่ 1 ป่าบง
- หมู่ที่ 2 แม่่นะ
- หมู่ที่ 3 จอมคีรี
- หมู่ที่ 4 ห้วยโจ้
- หมู่ที่ 5 แม่ยะ
- หมู่ที่ 6 สบคาบ
- หมู่ที่ 7 สบอ้อ
- หมู่ที่ 8 แม่ฮ้อใน
- หมู่ที่ 9 ปางมะโอ
- หมู่ที่ 10 แก่งปันเต้า
- หมู่ที่ 11 แม่เมะ
- หมู่ที่ 12 ปางไธ้ง (สันป่าเกี๊ยะ)
- หมู่ที่ 13 แม่ซ้าย

ทิศเหนือ ติดกับ ตำบลเชียงดาว อำเภอเชียงดาว
 ทิศตะวันออก ติดกับ เขตป่าสงวนและเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่า ตำบลน้ำแพร่ อำเภอพร้าว

ทิศใต้ ติดกับ ตำบลอินทขิล อำเภอแม่แตง
 ทิศตะวันตก ติดกับ เขตวนอุทยานแห่งชาติ ตำบลเมืองคอง อำเภอเชียงดาว

ภาพที่ 3.1 แสดงเขตหมู่บ้านทั้ง 13 ของเทศบาลตำบลแม่่นะ
 ที่มา <https://www.maena.go.th/condition.php>

ข้อบัญญัติท้องถิ่น

1. เทศบัญญัติ ว่าด้วยเรื่อง การควบคุมกิจการที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ พ.ศ. 2557
2. เทศบัญญัติ ว่าด้วยเรื่อง การควบคุมการกำจัดสิ่งปฏิกูลและมูลฝอย พ.ศ. 2557
3. เทศบัญญัติ ว่าด้วยเรื่อง การควบคุมการจำหน่ายสินค้าในที่หรือทางสาธารณะ พ.ศ. 2557
4. เทศบัญญัติ ว่าด้วยเรื่อง การลดหย่อนภาษีบำรุงท้องที่ พ.ศ. 2557
5. เทศบัญญัติ ว่าด้วยเรื่อง การควบคุมแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลาย พ.ศ. 2557
6. เทศบัญญัติ ว่าด้วยเรื่อง การควบคุมเหตุรำคาญ พ.ศ. 2557
7. เทศบัญญัติ ว่าด้วยเรื่อง การควบคุมการเลี้ยงหรือปล่อยสัตว์ พ.ศ. 2557
8. เทศบัญญัติ ว่าด้วยเรื่อง การควบคุมสถานที่จำหน่ายอาหารและสถานที่สะสมอาหาร พ.ศ. 2557
9. เทศบัญญัติ ว่าด้วยเรื่อง การควบคุมกิจการตลาด พ.ศ. 2557

ประชากร

ประชากรทั้งสิ้น 9,882 คน แยกเป็น ชาย 4,816 คน หญิง 5,066 คน ข้อมูลจากระบบสถิติทางการทะเบียน กระทรวงมหาดไทย ข้อมูลปี 2563 โดยมีกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ และกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง ซึ่งเป็นชาวเขาเผ่าหนึ่งในประเทศไทย อาศัยอยู่ในพื้นที่ตำบลแม่ณะ อาศัยอยู่แถบรวมตัวกันเป็นย่อมบ้าน เช่น หมู่ 11 แม่เมะ และหมู่ 12 ปางโง้ง เป็นต้น

อาชีพหลักของประชาชนคือ เกษตรกรรมโดยปลูก ข้าว ข้าวโพด ถั่วเหลือง ถั่วลิสง พริก กระเทียม ลิ้นจี่ ลำไย ซึ่งจะปลูกสลับหมุนเวียนไปตามฤดูกาล โดยแทบทุกครัวเรือนจะมีการทำเครื่องจักรสานแข่ง โดยใช้ไม้ไผ่ที่มีอยู่ในท้องถิ่น และบางครอบครัวมีการทำธุรกิจโฮมสเตย์เพื่อรับนักท่องเที่ยว เนื่องจากพื้นที่ตำบลแม่ณะอยู่ติดกับเขตดอยหลวงเชียงดาว มีจุดเด่นด้านทรัพยากรป่าไม้ที่มีความอุดมสมบูรณ์ เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติที่ได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก

บริบทของเทศบาลตำบลแม่ณะกับกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ และกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง ในหมู่ 11 แม่เมะ และหมู่ 12 ปางโง้ง

เทศบาลตำบลแม่ณะมีนโยบายสนับสนุนประเพณีและวัฒนธรรมของประชาชนทุกชนเผ่า โดยการให้เงินสนับสนุนการจัดประเพณีประจำปีชนเผ่า จากการสัมภาษณ์นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลแม่ณะ เทศบาลตำบลแม่ณะมีหน้าที่ส่งเสริมและสนับสนุนให้ชาวบ้านสามารถดูแลตนเองได้ จึงมีการจัดทำสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานให้กับทุกหมู่บ้าน พัฒนาถนนคอนกรีตเพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางได้อย่างสะดวกสบาย เนื่องจากพื้นที่ตำบลแม่ณะอยู่ติดกับเขตดอยหลวงเชียงดาว เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติที่ได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก

2. บริบทของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ ในหมู่ 11 แม่เมะ

กลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ ได้อาศัยรวมตัวกันเป็นชุมชนอยู่ในหมู่ 11 แม่เมะ โดยเป็นย่อมบ้านป่าโหลว ส่วนบ้านแม่เมะนั้น เป็นพื้นที่อาศัยของกลุ่มคนเมือง

ประวัติศาสตร์ชุมชน

บ้านแม่แะเดิมมีชื่อว่า “บ้านแม่แะทรายคำ” ซึ่งคำว่าแม่แะมาจากชื่อดอยแม่แะ ส่วนคำว่าทรายคำ เป็นชื่อลำห้วยที่ไหลมาจากปางป่าโหลว ลงมารวมกับห้วยแม่แะซึ่งในลำห้วยจะมีทราย สีเทาเมื่อสะท้อนกับแสงแดดเป็นประกายงดงาม คล้ายกับทองคำจนนำมาตั้งเป็นชื่อของหมู่บ้าน

จากการสัมภาษณ์นายวงศ์ แก้วใจมา อดีตผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 11 ได้เล่าว่า แต่เดิมบริเวณที่ตั้งหมู่บ้านแม่แะในปัจจุบัน เคยเป็นส่วนหนึ่งของชาวบ้าน บ้านแม่แะที่อาศัยอยู่เชิงดอย แต่เนื่องจากความยากลำบากในการเดินทางมาทำการเกษตรกรรม จึงได้มาสร้างเพิงพักอาศัยเป็นครั้งคราวในฤดูทำเมี่ยง ต่อมาก็ค่อย ๆ อพยพมาสร้างบ้านถาวรกันที่ดอยแม่แะบริเวณสองข้างลำห้วยเพื่อความสะดวกในการทำเมี่ยง จึงมีผู้คนทยอยกันมาสร้างบ้านเรือนเพื่อทำเมี่ยงกันเพิ่มขึ้น เพราะบริเวณนี้ค่อนข้างอุดมสมบูรณ์

เมื่อปี พ.ศ. 2498 มีการออกเอกสารแจ้งการครอบครองที่ดินหรือ ส.ค.1 ซึ่งในปัจจุบันก็ยังดำเนินการเปลี่ยนเป็นโฉนดที่ดินไม่ครบถ้วน ต่อมาในปี พ.ศ. 2499 บ้านแม่แะ ได้รับการประกาศเป็น หมู่ 11 แม่แะขึ้นกับตำบลแม่แะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ โดยรวมเอาบ้านป่าโหลว ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ ที่ตั้งบ้านเรือนอยู่สูงขึ้นไปบนภูเขาซึ่งเป็นแหล่งต้นน้ำ เข้าเป็นส่วนหนึ่งของบ้านแม่แะด้วย

ลักษณะทางภูมิศาสตร์

หมู่ 11 แม่แะ ตำบลแม่แะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของอำเภอเชียงดาว อยู่ห่างจากตัวอำเภอเชียงดาว ประมาณ 20 กิโลเมตร ต้องใช้เวลาเดินทางประมาณครึ่งชั่วโมง เนื่องจากสภาพถนนแม่แะจะเป็นทางคอนกรีตแล้วแต่มีลักษณะคดเคี้ยวและสูงชัน ส่วนย่อมบ้านป่าโหลวที่อยู่อาศัยของกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ ต้องเดินทางขึ้นเขาไปอีกประมาณ 9 กิโลเมตร

ลักษณะประชากร

จากระบบสถิติทางการทะเบียน กระทรวงมหาดไทย ข้อมูลปี 2563 ประชากรในหมู่ 11 แม่แะ มีทั้งสิ้น 602 คน แยกเป็น ชาย 300 คน หญิง 302 คน มีบ้านเรือนจำนวน 201 หลัง จากการสัมภาษณ์ นายบุญเลิศ ศิริปัญญา ผู้ใหญ่บ้านในขณะนั้น ทราบว่ามีกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่อาศัยอยู่ในบ้านป่าโหลว ซึ่งเป็นย่อมบ้านของแม่แะ ราว 40 หลังคาเรือน มีประชากรราว 200 กว่าคน

ลักษณะทางเศรษฐกิจ

ชาวลาหู่ในอดีตมีอาชีพรับจ้างเก็บเมี่ยง ต่อมาเริ่มปลูกชาและกาแฟ โดยยึดเป็นอาชีพหลักมาจนถึงปัจจุบัน มีการเลี้ยงสัตว์บ้าง แต่ก็เพื่อใช้กินอยู่ในครัวเรือนเสียเป็นส่วนใหญ่

ลักษณะและสภาพปัญหา

หมู่ 11 แม่แะ พื้นที่ส่วนใหญ่ของหมู่บ้านอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2516 ชาวบ้านแม่แะส่วนใหญ่มีเอกสารสิทธิในที่ดินเพราะอยู่มาก่อนประกาศให้เป็นป่าสงวนแห่งชาติ แต่ในย่อมบ้านป่าโหลวยังไม่มีเอกสารสิทธิการถือครองที่ดิน อีกทั้งประชากรเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ มีอาชีพเกษตรกรรมและปศุสัตว์ จึงต้องการพื้นที่ในการทำการเกษตรปลูกชาและกาแฟ แต่

จากการประชุมหมู่บ้าน เพื่อบังคับใช้กฎหมายหมู่บ้าน เรื่องป่าอนุรักษ์ จึงมีการทำไร้ชาที่อยู่ภายใต้ร่มไม้ใหญ่ และมีการอนุรักษ์ต้นไม้พร้อมบำรุงรักษาควบคู่กันไปในปัจจุบัน แม้จะมีการละเมิดกฎอยู่บ้านแต่ก็ไม่มากนัก

กฎหรือข้อห้ามของหมู่ 11 แม่เมะ

1. ห้ามบุคคลภายในและภายนอกหมู่บ้านบุกรุกป่าไม่ว่าในกรณีใด ๆ ทั้งสิ้น
2. ถ้ามีบุคคลใดตัดไม้ในเขตป่าอนุรักษ์จะต้องถูกปรับ 2,000 บาท / ต้น
3. ห้ามขยายพื้นที่ทำกินในเขตป่าต้นน้ำของหมู่บ้านไม่ว่าในกรณีใด ๆ ทั้งสิ้น หากว่ามีบุคคลใดฝ่าฝืนผู้นั้นต้องยอมให้คณะกรรมการพิจารณาตัดสินเป็นครั้งไป โดยยึดถือกฎระเบียบที่ตั้งไว้ เป็นหลัก
4. ห้ามบุคคลหนึ่งบุคคลใดที่จะสร้างบ้านจะต้องแจ้งเรื่องให้คณะกรรมการทราบก่อนทุกครั้ง
5. เมื่อมีบุคคลใดทำการเลื่อยไม้เพื่อจำหน่ายออกจากหมู่บ้านเพื่อเป็นสินค้า คณะกรรมการจะดำเนินการจับกุมส่งเจ้าหน้าที่ทันที
6. ในกรณีที่คณะกรรมการมีมติให้ตัดเตือนผู้กระทำความผิดเมื่อละเมิดป่า ไม้ซึ่งเป็นของ กลางจะต้องยึดไว้ทั้งหมด แล้วให้ถือว่าเป็นของกลางของหมู่บ้านต่อไป และเมื่อผู้ใดยังละเมิดฝ่าฝืนอยู่ให้ดำเนินการจับกุมและให้ปรับเป็น 2 เท่าของราคาไม้
7. กฎว่าด้วยการรักษาไฟฟ้า ห้ามบุคคลในหมู่บ้านจุดไฟเผาป่าเป็นอันตราย ถ้าผู้ใดเผาป่า เมื่อมีผู้พบเห็นจะต้องถูกปรับโดยคำนวณจากพื้นที่ที่ไฟเผาเสียหาย ในอัตราปรับ 1 ไร่ / 2,000 บาท
 - 7.1 ในกรณีผู้ใดพบเห็นไฟไหม้จุดใดจุดหนึ่ง ต้องรีบแจ้งให้คณะกรรมการทราบทันที และให้ดำเนินการประกาศให้ไปช่วยดับไฟ กรณีที่ผู้ใดได้ยินหรือรับทราบแล้วไม่ไปดับไฟต้องถูกปรับ 100 บาท/ครั้ง ยกเว้นกรณีคนแก่ คนชรา และผู้หญิงกรณีเกิดการดับไฟในเวลากลางคืน และการเจ็บป่วย เป็นการสุจริตจริง ๆ
 - 7.2 กรณีที่บุคคลใดย้ายที่อยู่ บุคคลนั้นต้องนำสำเนาทะเบียนบ้านมาแสดงต่อ คณะ กรรมการก่อน กรณีที่มีผู้ฝ่าฝืนนำไม้ย้ายไปเพื่อการจำหน่ายทางคณะกรรมการจะประชุมพิจารณาดำเนินการตามกฎหมายข้อบังคับที่ตั้งไว้โดยทันที

3. บริบทของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง ในหมู่ 12 ปางไธ้ง (สันป่าเกี๊ยะ)

หมู่ 12 ปางไธ้ง (สันป่าเกี๊ยะ) เดิมเป็นบ้านปางไธ้ง ซึ่งเป็นชุมชนของคนเมือง ส่วนบ้านสันป่าเกี๊ยะอยู่ลึกขึ้นไปบนเขาเป็นชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง แต่การเดินทางลำบากฤดูฝนไม่สามารถใช้ถนนได้ เนื่องจากถนนดินเปลี่ยนสภาพเป็นโคลนเลน ทำให้รถยนต์ไม่สามารถเดินทางได้ ทำให้ชาวบ้านปางไธ้งทยอยอพยพย้ายถิ่นฐาน ปัจจุบันจึงเหลือแต่บ้านสันป่าเกี๊ยะ ดังนั้น ชื่อของหมู่ 12 ปางไธ้ง จึงเป็นชื่อตามประกาศกระทรวงมหาดไทยจัดตั้งหมู่ 12 แต่ในทางปฏิบัติชาวบ้านและเจ้าหน้าที่ในเขตเทศบาลแม่ะเรียกหมู่ 12 ว่าสันป่าเกี๊ยะ เพราะปางไธ้งในปัจจุบันแทบไม่มีผู้อาศัยอยู่แล้ว

ประวัติศาสตร์ชุมชน

เดิมหมู่ 12 ปางไธ้ง มีกลุ่มคนเมืองอาศัยอยู่ ทำอาชีพเก็บใบเมี่ยง ปลูกชา แต่เนื่องจากอยู่ห่างจากตัวอำเภอเชียงดาวขึ้นมาบนภูเขากว่า 30 กิโลเมตร ประกอบกับสภาพถนนเป็นถนนดินไม่ได้บดอัด ทำให้ฤดูฝนไม่สามารถเดินทางไปไหนมาไหนได้ จากการสัมภาษณ์นายสงบ ทรัพย์โกทิน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ 12 ทราบว่า รวบรวมปี พ.ศ. 2526 บ้านปางไธ้งมีราว 50-60 หลังคาเรือน มีผู้อาศัยราว 200 กว่าคน ทำอาชีพเก็บใบเมี่ยง แต่ด้วยความที่การเดินทางไม่สะดวก ประมาณปี พ.ศ. 2538 มีนักท่องเที่ยวเดินทางมาดอยหลวงเชียงดาว และมีการท่องเที่ยวในเขตหมู่บ้านจึงมีนายทุนมาซื้อที่ดิน เพื่อนำไปทำโฮมสเตย์ชาวบ้านส่วนใหญ่ก็ทยอยขายที่ดินไป ปัจจุบันเหลือบ้านเพียง 4 หลังคาเรือน และไม่มีผู้อาศัยอย่างจริงจังมาอาศัยเพียงช่วงฤดูเก็บเมี่ยง ส่วนฤดูการอื่น ๆ ก็ลงไปอยู่บ้านในตัวอำเภอเชียงดาว ทำให้ในปัจจุบันหมู่ 12 จากปางไธ้งกลายเป็นสันป่าเกี๊ยะ

โดยบ้านสันป่าเกี๊ยะเป็นที่อยู่อาศัยของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง ต้องเดินทางจากบ้านปางไธ้งไปอีกราว 10 กิโลเมตร ใช้เวลาเดินทางประมาณ 40 นาที เนื่องจากสภาพถนนเป็นดิน จากการสัมภาษณ์นายสรายุติ เรืองไม ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 12 ปางไธ้ง (สันป่าเกี๊ยะ) ซึ่งเป็นชาติพันธุ์ม้ง ได้เล่าให้ฟังว่า บรรพบุรุษของพวกเขาย้ายมาจาก บริเวณเมืองแหง หรืออำเภอฝาง มายังบริเวณดอยหลวงสร้างหมู่บ้านอาศัยร่วมกันเรียกหมู่บ้านไคยะซ่า ซึ่งในสมัยนั้นยังไม่มีถนนหนทางเพื่อเข้าออกหมู่บ้าน การเดินทางต้องใช้เท้า บางครั้งก็ใช้สัตว์เป็นพาหนะ ได้แก่ ม้า หรือล่อ ในอดีตมีอาชีพปลูกฝิ่น โดยจะปลูกตามบริเวณที่เป็นที่ลาดเชิงเขาของดอยหลวงเชียงดาว บริเวณต้นน้ำแม่เมิน หรือต้นน้ำแม่เก๊ะ เพราะฝิ่นมีค่าขายง่ายแลกเปลี่ยนง่าย และสามารถใช้เป็นยาในการรักษาโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ และยังเป็นส่วนหนึ่งในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ด้วย

ต่อมาราวปี พ.ศ. 2480 ได้เกิดการสู้รบระหว่างทหารไทยกับทหารพม่าบริเวณดอยหลวงเชียงดาว และเกิดมีโรคระบาด ได้แก่ โรคหิวาตกโรค และไข้มาลาเรีย เป็นเหตุให้มีคนล้มตายเป็นจำนวนมาก จึงจำเป็นต้องอพยพย้ายถิ่นฐานทั้งหมู่บ้านไคยะซ่า เพื่อหาที่อยู่ใหม่ซึ่งบางส่วนก็กระจัดกระจายกันไปยังพื้นที่อื่น ๆ เช่น อำเภอสะเมิง เป็นต้น ในขณะนั้นรัฐบาลเริ่มมีนโยบายกำจัดยาเสพติดจำพวกฝิ่น ตามแนวของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ 9) โดยสนับสนุนให้มีการปลูกพืชเศรษฐกิจทดแทนการปลูกฝิ่น ชาวม้งจึงได้ร่วมกันสร้างหมู่บ้านสันป่าเกี๊ยะและอยู่อาศัยร่วมกันมาในกลุ่มชาติพันธุ์ม้งจนถึงปัจจุบัน

ลักษณะทางภูมิศาสตร์

ลักษณะทางภูมิศาสตร์โดยทั่วไปของกลุ่มชาติพันธุ์ม้งบ้านสันป่าเกี๊ยะ มีลักษณะ เป็นเทือกเขาสูงสลับซับซ้อน พื้นที่ของชุมชนติดกับดอยหลวงเชียงดาวซึ่งมีลักษณะคล้ายรูปเกือกม้า มีอาณาเขตติดต่อกับเขาลูกอื่น คือ ทิศเหนือติดกับดอยนางนาค ทิศใต้ติดดอยกิ่วลมและดอยขุนปางตาล ทิศตะวันตกติดกับดอยผาแดง ดอยแปรสันกลาง และทิศตะวันออกติดกับที่ราบเชียงดาว การวางตัวของเทือกเขาจะเรียงขนานกันในแนวตะวันตกไปตะวันออก ในช่วงที่เป็นหุบเขา เช่นเดียวกับ ลักษณะการไหลของน้ำ อยู่ห่างจากตัวอำเภอเชียงดาว ประมาณเกือบ 40 กิโลเมตร ต้องใช้เวลาเดินทางประมาณ 3 ชั่วโมง เนื่องจากสภาพถนนที่เป็นถนนดิน โดยทางเทศบาลมีการพัฒนาให้เป็นถนนคอนกรีตแต่ยังทำได้เป็นเพียงบางช่วงเท่านั้น

ลักษณะประชากร

จากระบบสถิติทางการทะเบียน กระทรวงมหาดไทย ข้อมูลปี 2563 ประชากรในหมู่ 12 ปางไธสง (สันป่าเกี๊ยะ) มีทั้งสิ้น 702 คน แยกเป็น ชาย 352 คน หญิง 350 คน มีบ้านเรือนจำนวน 205 หลัง เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง

ลักษณะทางเศรษฐกิจ

ดั้งเดิมกลุ่มชาติพันธุ์ม้งบ้านสันป่าเกี๊ยะ มีอาชีพทำนา ทำไร่ โดยการปลูกพืชสลับกับการปลูกข้าวซึ่งเป็นพืชหลัก และการปลูกผลไม้และผักสลับกัน ขึ้นอยู่กับฤดูกาล หรือความต้องการของท้องตลาด ในปัจจุบันกลุ่มชาติพันธุ์ม้งบ้านสันป่าเกี๊ยะ หันมาปลูกส้มหรือปลูกพืชล้มลุกมากกว่า 1 ครั้ง ในรอบปี พืชที่แนะนำโดยโครงการต่าง ๆ ของรัฐและพืชที่เข้ามาในชุมชนตามกลไกตลาดที่ค่อนข้างหลากหลาย เช่น กะหล่ำปลี ข้าวโพด ถั่วฝักยาว ถั่วดำ ถั่วแดง ถั่วเหลือง พักทอง รวมถึงพืชสมุนไพร อื่น ๆ

ลักษณะและสภาพปัญหา

หมู่ 12 ปางไธสง (สันป่าเกี๊ยะ) พื้นที่ส่วนใหญ่ของหมู่บ้านอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า และเกือบทั้งหมดไม่มีเอกสารสิทธิ์ในที่ดิน การทำไร่ทำนาของประชากรที่ต้องอาศัยที่ดินทำกิน จึงเป็นปัญหาปัจจุบันกลุ่มชาติพันธุ์ม้งบ้านสันป่าเกี๊ยะ จึงหันมาปลูกส้ม ซึ่งเป็นไม้ยืนต้น ควบคุมไปกับการทำไร่ทำนาบนพื้นที่จำกัด อันเป็นการพยายามร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐในการดูแลรักษาป่าไปพร้อม ๆ กับการดูแลครอบครัว

กฎหรือข้อห้ามของหมู่ 12 ปางไธสง (สันป่าเกี๊ยะ)

เคยมีการร่างกฎหมายหมู่บ้านไว้เป็นลายลักษณ์อักษร แต่ได้สูญหายไปตามกาลเวลา เนื่องจากกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง ยังยึดถือในประเพณีดั้งเดิมมากกว่าอ่านกฎหมายบ้าน จากการสัมภาษณ์นาย สราวุธ เริงไม่ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 12 ปางไธสง (สันป่าเกี๊ยะ) ทำให้ทราบถึงจารีตประเพณีที่ใช้เป็นกฎหมายบ้าน ดังนี้

1. ใช้ระบบอาวุโส สืบทอดจากรุ่นพ่อสู่รุ่นลูก โดยในสันป่าเกี๊ยะจะมีตระกูลใหญ่อยู่ 3 ตระกูล ซึ่งเคยทำหน้าที่ผู้นำมาตั้งแต่อดีต คือตระกูลเริงไม่ ตระกูลแซ่หาง และ ตระกูลแซ่ลี ดังนั้นตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านจึงมักจะสืบทอดจากพ่อสู่ลูกในตระกูลเหล่านี้ไปด้วย
2. สังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง นับถือญาติฝ่ายบิดา หมายความว่า ผู้ชายจะมีฐานะเป็นหัวหน้าครอบครัวหรือตระกูล เมื่อมีการแต่งงานฝ่ายหญิงจะต้องไปอยู่บ้านฝ่ายชาย นับถือพ่อ แม่ และเครือญาติ รวมทั้งผีบรรพบุรุษของฝ่ายชาย ดังนั้นกลุ่มตระกูลแซ่ที่มีจำนวนลูกชายมาก จะทำให้มีเสถียรภาพและมีอำนาจในการปกครองชุมชนไปโดยปริยาย

3. ระบบการใช้พื้นที่ทำกิน

ระบบที่ 1 เป็นระบบการปลูกพืชแบบหมุนเวียนและการทำไร่เลื่อนลอย สลับเป็นแนวยาวตามความลาดเทของพื้นที่ มีพืชตระกูลถั่วเป็นแนวไม้พุ่มคลุมดินปลูกเป็นแนว ตามความลาดเท ระยะห่างประมาณ 3 เมตร เพื่อป้องกันการชะล้างพังทลาย ของดิน และเพื่อบำรุงดิน มีไม้ผลสลับในพื้นที่โดยเลือกปลูกจากพืชเดิมที่เคยปลูก ประกอบด้วยความเหมาะสมด้านระดับความสูง อุณหภูมิ ปริมาณน้ำฝน และความอุดมสมบูรณ์ของดิน พืชไร่ที่ปลูกได้แก่ ข้าวไร่ กะหล่ำปลี ผักกาด

มันฝรั่ง แครอทและถั่วแดง ไม้พุ่มตระกูลถั่วได้แก่ กระถิน และถั่วมะแฮะ ไม้ผลได้แก่ ส้ม บัวยว ท้อ กาแฟ ชา กับลิ้นจี่ ไม้ใช้สอย ได้แก่ ไม้ ยูคาลิปตัส และไม้ก่อ ให้ปลูกเป็นแนวกันลมรอบพื้นที่หรือในที่ว่าง การทำไร่เลื่อนลอยและการปลูกพืชหมุนเวียน การทำนา ทำสวนและทำไร่สวนผสม กลุ่มชาติพันธุ์ม้ง นิยมทำในพื้นที่ที่เป็นไร่ซากหรือไร่เหล้าของระบบการทำไร่เลื่อนลอยและการปลูกพืชแบบหมุนเวียน ดั้งเดิมเคยหมุนเวียนราว 6 - 7 ปีต่อครั้ง แต่ในปัจจุบันมีประชากรเพิ่มขึ้นรอบการหมุนเวียนลดระยะเวลาลงเหลือเพียง 2 - 3 ปี เท่านั้น สภาพปัจจุบันจึงไม่เหมาะกับการทำไร่เลื่อนลอยและการปลูกพืชหมุนเวียนแบบดั้งเดิมต่อไป

ระบบที่ 2 ระบบนี้มีการปลูกพืชหลาย ๆ ชนิดประกอบด้วย ส้ม บัวยว ท้อ กาแฟและลิ้นจี่ ในลักษณะผสมผสานในแปลง มีไม้ใช้สอยได้แก่ ไม้ ยูคาลิปตัส และไม้ก่อ โดยปลูกเป็นแนวกันลม โดยเริ่มพัฒนาจากการปลูกพืชไร่แบบเดิมมาเป็นการปลูกพืชแบบระบบที่ 1 แต่มีไม้ผลเป็นหลักมากกว่าระบบที่ 1 ในระยะเริ่มแรกไม้ผลยังเล็กอยู่กลุ่มชาติพันธุ์ม้งจะใช้พื้นที่ปลูกพืชไร่ เมื่อไม้ผลเจริญเติบโตขึ้นก็จะลดพื้นที่ปลูกลง จนกระทั่งไม้ผลเจริญเติบโตเต็มที่จึงเลิกการปลูกพืชไร่ จนพัฒนาเป็นป่าไม้ผลธรรมชาติ ซึ่งมีลักษณะของการลอกเลียนแบบระบบนิเวศป่าธรรมชาติ คือมีไม้หลายชนิดอยู่ในพื้นที่ ตามความเหมาะสมของปริมาณแสงแดดที่พืชต้องการ มีการหมุนเวียนของธาตุอาหารและลดปริมาณศัตรูพืชโดยการควบคุมโดยพืชเอง

4. การใช้ทรัพยากรป่าไม้ โดยมีจัดแบ่งพื้นที่ของป่าออกเป็นเขต ได้แก่ เขตพื้นที่สำหรับเป็นที่อยู่อาศัย เขตพื้นที่ป่าใช้สอย เช่น พื้นที่ทำกินหรือสำหรับการเกษตร ไม้ที่พบเป็นไม้จำพวกกลน ก่อ และเกียะ และเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ได้แก่ บริเวณที่เป็น ป่าต้นน้ำ ป่าหวงห้าม และป่าช้า โดยจะห้ามแผ้วถาง หรือตัดไม้โดยเด็ดขาด ในเขตป่าอนุรักษ์

5. ห้ามล่อลวงเข้าไปในอาณาบริเวณของผู้อื่น หรือเข้าไปจับจองที่ดินที่มีเจ้าของแล้ว หากเกิดกรณีดังกล่าว จะต้องมีการเสียสละและต้องทำพิธีกรรมเช่นไหว้ผีให้กับอีกฝ่าย

6. เมื่อมีข้อพิพาทเกิดขึ้นจะใช้ระบบการไกล่เกลี่ยจากผู้ใหญ่บ้าน โดยผู้เสนอข้อพิพาทจะต้องนำไก่ และเหล้ามาทำพิธีเช่นไหว้บรรพชนก่อน ผู้ใหญ่จึงทำการเรียกคู่กรณีมาไกล่เกลี่ยกัน แต่หากมีครั้งที่ 2 จะไม่ทำการไกล่เกลี่ย ให้ดำเนินคดีตามกฎหมายต่อไป

7. ห้ามขายบ้านหรือที่ดินให้คนนอกหมู่บ้าน เนื่องจากกลุ่มชาติพันธุ์ม้งอาศัยร่วมกันด้วยความสัมพันธ์แบบเครือญาติ จึงไม่ต้องการรับคนนอกเข้ามาอยู่ร่วมด้วย

พิธีกรรมที่ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง

1. พิธีกรรมน้อมขอเป้ชะ หรือพิธีกรรมการกินข้าวใหม่ เพื่อเป็นการ บอกกล่าวกับเจ้าที่เจ้าทางและผีบรรพบุรุษของเจ้าของที่ได้มารับรู้ และรับเอาส่วนบุญที่ลูกหลานได้ทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ ซึ่งตามปกติแล้วกลุ่มชาติพันธุ์ม้งจะประกอบพิธีกรรมนี้ภายหลังจาก การเก็บเกี่ยวผลผลิตข้าวไร่ หรือข้าวโพด สำหรับผู้ที่ทำหน้าที่เป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรม ได้แก่ หัวหน้าครอบครัว ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นพ่อหรือลูกชายคนโตของบ้านนั้น ๆ

2. พิธีกรรมผ่องชะ หรือพิธีกรรมการขึ้นปีใหม่ของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง พิธีกรรมนี้จะเริ่มก่อนวันที่ 1 มกราคม โดยจะมาประกอบพิธีกรรมร่วมกัน เป็นเวลาประมาณ 3 วัน ระหว่างการประกอบพิธีกรรมดังกล่าวจะห้ามมิให้มีการทำกิจกรรมใด ๆ และหลังจากเสร็จสิ้นการประกอบ

พิธีกรรมดังกล่าว จะทำการฆ่าไก่เพื่อเป็นการบอกกล่าวให้เจ้าป่าเจ้าเขาได้รับรู้และรับทราบวา
พิธีกรรมฉ่งชะ หรืองานขึ้นปีใหม่เสร็จสิ้นลงแล้ว ซึ่งในปัจจุบันพิธีกรรมนี้ก็มีวัตถุประสงค์ให้ลูกหลานที่
ย้ายไปอยู่ต่างถิ่นได้กลับมาเยี่ยมครอบครัวเพื่อที่จะได้ไม่ลืมเลือนบรรพบุรุษและที่มาของพวกตน และ
ยังเป็นการอวยพรให้กับลูกหลานที่ต้องไปทำงานที่อื่นด้วย

